

Pregledni rad

Primljeno 7.11.2015, prihvaćeno za objavljivanje 17.12.2015.

Dr. sc. Safet Husejnović, asistent

Univerzitet u Zenici, Islamski pedagoški fakultet
safethus@hotmail.com

UTJECAJ ŠAZZ – NEAUTENTIČNIH KIRA'ETA NA IZVOĐENJE ŠERIJATSKIH PROPISA

Sažetak

Kira'eti nisu samo krute, šablonizirane forme čitanja i pisanja kur'anskog teksta. Naprotiv, kira'eti igraju važnu ulogu u proučavanju semantike Kur'ana, njegovih riječi i izraza. Na razini islamskog prava, tefsir i kira'eti odigrali su odlučujuću ulogu u teorijskoj konkretizaciji šerijatskih normi sadržanih u tekstu Kur'ana kao i u uspostavljanju metodološko-pravnih principa pomoću kojih se vršila njihova derivacija. Komentatori Kur'ana krajnje su se odgovorno odnosili prema kira'etima, na način da su veoma pažljivo provjeravali njihovu autentičnost i način prenošenja, jer nisu svi kira'eti preneseni putem mutawatir predaje. Shodno tome, svi ne mogu biti izraz Kur'ana kojim se može vršiti ibadet, odnosno izraz koji se može učiti u namazu. Islamski učenjaci nemaju isto mišljenje o upotrebi šazz – neautentičnih kira'eta u dokazivanju šerijatsko-pravnih propisa. Većina komentatora Kur'ana dozvoljava upotrebu šazz kira'eta pod uslovom: a) da imaju stepen šuhreta – popularnosti, reputacije, b) da nisu u koliziji kijasu – analogiji s vjerodostojnim kira'etskim varijantama c) da se ne suprotstavljaju pritvrđenim predajama Allahovog poslanika Muhammeda, s.a.w.s. Ovaj tekst ima cilj da prikaže šazz – neautentične kira'ete i njihov utjecaj na deriviranje šerijatsko-pravnih propisa.

Ključne riječi: Kur'an, kira'et, šazz, propis, ashab, imam, učenjak, sened, šuhret, hadž

Uvod

U jezičkom smislu pojam šazz znači: izdvojen, izoliran, usamljen, sam; jedinstven, rijedak; izuzetan, neobičan, čudan; nepravilan, neispravan, netačan. (Muftić, I/1686)

Kaže se: "Neispravan je onaj čovjek koji se ogradio od sunarodnjaka, odnosno, izdvojio se od skupine kojoj pripada." Na ovaj se način želi ukazati na osobu koja se distancirala od većine. (Ebu Šame, 1975: 79)

U terminološkom smislu, islamski učenjaci ponudili su za šazz kira'ete nekoliko definicija:

Ibn el-Džezeri smatra da su šazz kira'eti oni kira'eti koji se ne slažu s Osmanovom ortografijom bez obzira na ispravnost lanca prenosilaca. Kao primjer se navodi kira'et Ibn Mes'uda i Ebu ed-Derda'e: *وَالذَّكَرُ وَ الْأُنثَى* – *We zzekere we'l-unsu* u riječima Uzvišenog iz sure El-Lejl: *وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَ الْأُنثَى* – *We ma halekaz-zekere we'l-unsu*. (Ibn el-Džezeri, 1985: I/14)

Imam Es-Sujuti je šazz kira'et definisao kao kira'et čiji lanac prenosilaca nije vjerodostojan. (Es-Sujuti, I/76) Ova je definicija nepotpuna, jer postoje kira'eti čiji je lanac prenosilaca vjerodostojan, ali se smatraju neautentičnim. Es-Sujuti je uvidio nedostatak spomenute definicije, pa na drugom mjestu veli: “Šazz kira'et je onaj čiji je lanac prenosilaca ispravan ali je u koliziji s Osmanovom ortografijom, ili se ne slaže sa pravilima arapskog jezika, ili je nepoznat kod učenjaka kira'eta.” (Es-Sujuti, I/78)

Opće je poznato da se šazz kira'eti ne mogu upotrebljavati kao kur'an-ski ajeti, u vršenju obredoslovlja, ali mogu sadržavati korisna i lijepa značenja. Kao primjer navodi se kira'et h. Omera u suri El-Fatiha:

صِرَاطٍ مِّنْ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ غَيْرِ الضَّالِّينَ – *Sirata men en'amte 'alajhim gajri'l-magdubi 'alajhim we gajrid-dallin*. Može se primijetiti da je čestica *men* navedena umjesto odnosno zamjenice *ellezine*, a čestica *gajri* umjesto negacije *la*. Možda ova predaja ne ispunjava sve uvjete ispravnosti, ali je prihvatljiva po smislu i značenju.

Također, kur'an-ski ajet iz sure El-Fatiha: *إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ* – *Ihdines-sirata'l-mustaqime* – *Uputi nas na pravi put*. Evidentiran je i sljedeći kira'et, a glasi: *إِهْدِنَا صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا* – *Ihdina siratan mustaqimen*. Ovaj se kira'et ne podudara s Osmanovom ortografijom, spada u šazz kira'et i ne možemo ga učiti kao dio kur'an-skog teksta. Međutim, on nam daje jedno lijepo značenje kojim se izražava poniznost, pokornost i veličanje Uzvišenog Allaha. O značenju ovog kira'eta poznati lingvističar Ibn Džinni veli: “Ovim se želi ukazati, a Allah najbolje zna, na poniznost Uzvišenom, ispoljavanje pokornosti samo Njemu, tj. zadovoljni smo Tobom, Gospodaru naš. Vjerujemo u potpunosti Tebi. *Malo* od Tebe je *puno*, mi smo Ti u potpunosti pokorni u onome što nam naređuješ i ustrajni u izbjegavanju zabrana.” (Sabri, 1997: 324)

Također, Ibn Džinni u djelu *El-Muhtesib* kaže: “Šazz kira'et je onaj koji

se ne slaže sa jednim od pravila arapskog jezika, Osmanske ortografije, ili ima neispravan lanac prenosilaca.“ (Sabri, 1997: 321)

Dakle, možemo zaključiti iz onoga što je prethodilo da se u šazz kira'ete ubrajaju svi oni kira'eti koji ne ispunjavaju jedan od tri temeljna uvjeta; *tewatur* – masovnost u predaji, saglasnost s pravilima arapskog jezika i eksplicitna podudarnost s pravopisom Osmanovih Mushafa.

Stav islamskih pravnika o upotrebi šazz kira'eta u izvođenju šerijatskih propisa

Detaljnou analizom može se doći do saznanja da postoji mnogobrojna literatura koja se bavi ovom tematikom. Među islamskim učenjacima nema razilaženja u vezi s upotrebom vjerodostojnih kira'eta u izvođenju šerijatsko-pravnih propisa. Međutim, kada je riječ o upotrebi šazz kira'eta u izvođenju šerijatsko-pravnih propisa, islamski pravници nemaju jedinstven stav:

a) Pravници hanefijske škole smatraju da se šazz kira'eti mogu koristiti kao dokaz u izvođenju šerijatsko-pravnih propisa pod uslovom da pojedinačne predaje dosegnu stepen *šuhreta* – popularnosti i reputacije. Kao dokaz spomenutom mišljenju navodi se šazz kira'et 'Abdullaha b. Mes'uda o napaštanju tri dana u kontinuitetu kod prekršene zakletve. Ova kira'etska verzija glasi: *فَصِيَامٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مُتَتَابِعَاتٍ* – *Fe sijamu selaseti ejjamin mutetabi'at*. Međutim, pravници hanefijske škole ne prihvataju šazz kira'et o napaštanju propuštenih dana mjeseca ramazana u kontinuitetu.

Naime, da bi se šazz kira'et mogao koristiti kao dokaz, neophodno je da dostigne stepen *šuhreta* - popularnosti, reputacije. Predaja o napaštanju tri dana u kontinuitetu kod prekršene zakletve ima stepen *šuhreta*, što nije slučaj sa šazz predajom kod napaštanja propuštenih dana mjeseca ramazana i zbog toga se ne uslovljava kontinuitet u napaštanju. (Sabri, 1997: 332)

b) U osnovi, učenjaci malikijske pravne škole ne prihvataju šarr kira'ete. Međutim, detaljnou analizom može se zaključiti da se jedan dio učenjaka ove pravne škole služi šazz kira'etima u oblikovanju šerijatsko-pravnih normi. Imam El-Kurtubi u vezi s ajetom: *وَ اتَّمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ* – *We etimmu'l-hadždže we'l-'umrete lillahi* – *Hadž i umru radi Allaha izvršavajte!* (El-Bekare, 196), bilježi sljedeći kira'et:

لِلَّهِ وَالْعُمْرَةُ لِلَّهِ – *We etimmu'l-hadždže we'l-'umretu*, u kojoj se ime-

nica *el-'umretu* spominje u nominativu. Ovo je šazz kira'et, i na osnovu njega, učenjaci malikijskog i hanefijskog mezheba smatraju da je obavljanje umre sunnet, a ne vadžib. (El-Kurtubi, 1996: II/196)

Također, imam Malik služi se šazz kira'etom u slučaju nasljeđivanja putem *kelale*,¹ a predaja glasi: *وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ مِنْ أُمِّ* – *We lehu ehun ew uhtun min ummin*, u kojoj je izraz *min ummin* interpoliran u izvorni tekst. Dakle, ovo je jasan pokazatelj da su se učenjaci malikijskog mezheba koristili šazz kira'etima. Međutim, neki od pravnika malikijske škole, poput Ibn 'Arabija, ne prihvataju šazz kira'ete. Tako, komentarišući kur'anski ajet: *وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ* – *We 'allelezine jutiquenehu fidjetun ta'amu miskin* – *Onima koji jedva podnose – otkup je da jednog siromaha nahrane* (El-Bekare, 184), navodi sljedeće kira'etske verzije:

- Nafi'a i Ibn 'Amir su čitali: *فِدْيَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينٍ* – *Fidjetun ta'amu mesakin*. Imenica *miskin* – siromah navedena je u množini *mesakin* - siromasi.

- Ostali su čitali: *فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ* - *Fidjetun ta'amu miskin*. Zatim, veli: "Kira'et koji smatram validnim je: *فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ* - *Fidjetun ta'amu miskin*, a ostale varijante se smatraju šazz predajama." Ibn 'Arebi, I/179) Nakon detaljne analize možemo zaključiti da su se pravници malikijskog mezheba koristili šazz kira'etima pod uslovom da postoji druga predaja koja potvrđuje navedeni kira'et kao što je primjer nasljeđivanja putem *kelale*. Ali, u situaciji nepostojanja druge predaje koja učvršćuje šazz kira'et, onda se neautentični kira'et odbacuje.

c) Pravnici šafijske škole koriste šazz kira'ete u izvođenju šerijatsko-pravnih propisa pod uslovom da imaju vjerodostojan lanac prenosilaca – *sened*, u suprotnom ne prihvataju ovu vrstu kira'eta. Imam Šafija u djelu *El-Umm* bilježi predaju od h. 'Aiše, r.a., koja je kazala: "Bilo je objavljeno u Kur'anu: *Deset dojenja zabranjuje*, zatim je to derogirano i ograničeno na pet poznatih dojenja. Poslanik, s.a.w.s., preselio je, a pri tome se ostalo kod učenja Kur'ana." Na osnovu ove predaje imam Šafija zauzima stav da se srodstvo po mlijeku postiže sa pet dojenja, pa veli: "Mi uzimamo pet dojenja na osnovu predaje od Allahova poslanika, s.a.w.s., koju prenosi h. 'Aiša, r.a." (Šafija, 1973: V/23)

Također, Šafija se poziva na šazz kira'et 'Abdullaha b. Mes'uda kojim se precizira da se krudljivcu treba izvršiti amputacija desne ruke: *وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْمَانَهُمَا* – *We s-sariqu we s-sariqatu faqta'u ejmanehuma* –

¹ *Kelala* je pravo na nasljedstvo braće i sestara u slučaju ako umrla osoba nema direktnog nasljednika poput sina, kćerke i roditelja.

Karadljivcu i kradljivici odsijecite desne ruke njihove. (El-Bekare, 184)

Međutim, ako se šazz kira'et ne slaže sa *kijasom* - analogijom sa sličnim kur'anskim ajetima, onda se ne prihvata. Kao primjer se navodi šazz kira'et od 'Adullaha b. Mes'uda o napaštanju tri dana u kontinuitetu kod prekršene zakletve: فَصِيَامٌ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مُتَتَابِعَاتٍ – *Fe sijamu selaseti ejjamin mutetabi'at*. Ovom kira'etskom verzijom zahtijeva se kontinuitet u napaštanju, ali se *kijasom* – analogijom propis o kontinuitetu napaštanja ne može prenijeti na napaštanje propuštenih dana ramazana koje je utvrđeno drugim kur'anskim ajetom. Imam Šafija veli: “Svako onaj ko treba postiti nije uslovljen, po Allahovoj knjizi, da naposti propuštene dane ramazana u kontinuitetu shodno kur'anskom ajetu: فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ – *Fe 'iddetun min ejjamin uhare – Isti broj drugih dana.* (El-Bekare, 184) Tako da se kod posta naglašava “Isti broj propuštenih dana“, bez drugih ograničenja. (Šafija, 1973: V/60)

d) Stav pravnika hanbelijske škole ne razlikuje se puno od ostalih islamskih učenjaka. Oni se u određenoj mjeri služe šazz kira'etima i koriste ih kao dokaz u izvođenju šerijatskih propisa. U prilog ovoj činjenici navodi se stav Ibn Kudame, koji evidentira mišljenja islamskih učenjaka o neophodnom broju dojenja kod srodstva po mlijeku. On spominje da je deset dojenja bilo uslov srodstva po mlijeku da bi kasnije taj broj bio derogiran odredbom o pet zadavanja. Ovo potvrđuje da se islamski pravници služe šazz kira'etima i da ih koriste u izvođenju određenih šerijatsko-pravnih normi. Ibn Kesir bilježi stav hanbelijskih učenjaka o obaveznosti napaštanja tri dana posta u kontinuitetu pozivajući se na kira'et Ubejj b. Ka'ba i drugih islamskih učenjaka u kira'etu: فَصِيَامٌ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مُتَتَابِعَاتٍ – *Fe sijamu selaseti ejjamin mutetabi'at*, interpolirajući u izvorni tekst pridjev *mutetabi'at*. (Ibn Kesir, 1988: 176)

Ako se šazz kira'eti ne slažu sa *kijasom* – analogijom sa sličnim kur'anskim ajetima, pravници hanbelijske škole nemaju jedinstven stav o tome. U djelu *El-Enwar li 'amali'l-abar* stoji: “Dozvoljeno je učiti u namazu na osnovu sedam kira'eta i šazz kira'etima pod uslovom da u njima nema višak, niti manjak slova, da ne mijenjaju značenje, a u suprotnom se ne dozvoljava.“ (Sabri, 1997: 344)

Alkame veli: “Kada smo došli u Šam kod Ebu ed-Derda'a upitao je: 'Ima li iko od vas da čita po kira'etu 'Abdullaha?' Prisutni su pokazali na mene, pa sam rekao: 'Da, imam ja.' Rekao je: 'Kako si čuo 'Abdullaha da čita ovaj ajet: وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى – *We l-lejli iza jagša.*' Rekao sam: 'Čuo sam da čita: وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى وَالذَّكَرَ وَالْأُنْثَى – *We l-lejli iza yagša we z-zekere*

we'l-unsā.' Ebu ed-Derda' je rekao: 'Allaha mi, tako sam čuo Poslanika, s.a.w.s., da uči, a ovi žele da ja čitam: وَمَا خَلَقَ – *We ma haleka*, pa ih ja ne slijedim.'" Ebu 'Isa kaže: "Ovaj hadis je *hasanun sahihun*. Ovako je 'Abdullah b. Mes'ud čitao: وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ وَالدُّكْرِ وَالْأُنْثَىٰ - *We llejli iza jagša we n-nehari iza tedžella we z-zekere we'l-unsā.*" (Tirmizija, V/191)

Mutewatir – autentičan kira'et koji je zabilježen u koricama Mushafa glasi: وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ وَمَا خَلَقَ الدُّكْرَ وَالْأُنْثَىٰ - *We l-lejli iza jagša we n-nehari iza tedžella we ma haleqa z-zekere we'l-unsā.* (El-Lejl, 1-3) Je li moguće da 'Abdullah b. Mes'ud ili neko drugi od ashaba čita po šazz kira'etu ili pridoda Kur'anu što mu ne pripada? Sačuvaj, Bože, da se nešto slično može pripisati ashabima. Učenjaci su saglasni da nije dozvoljeno čitati Kur'an *ahad*² – predajom nego je neophodno da ona bude na stepenu *mutewatira*. Postoji mogućnost da su ovi kira'eti bili objavljeni, pa derogirani, a njihovi prenosioci nisu imali saznanje o tome. Također, ove kira'etske varijante mogu se koristiti kao tumačenje, prisjećanje ashaba, ili predanje od Allahova poslanika, s.a.w.s. Naprimjer: وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ – *We s-salati'l-wusta we salatu'l-'asr.* (Sabri, 1997: 347)

Dakle, o navedenoj temi možemo zaključiti da su islamski učenjaci zauzeli različite stavove o ovom pitanju. S jedne strane, islamski pravnici hanefijske i hanbelijske škole koriste šazz kira'ete koji imaju stepen *šuhreta* – popularnosti u dokazivanju i izvođenju šerijatskih propisa. S druge strane, većina pravnika malikijskog i šafijskog mezheba ne prihvataju šazz kira'ete u izvođenju šerijatskih normi.

Smatramo da je relevantnije mišljenje onih učenjaka koji prihvataju šazz kira'ete uz određene uslove kao što su: da nisu oprečni *kijas* - *analogiji* s vjerodostojnim kira'etskim verzijama, da imaju stepen *šuhreta* – popularnosti i reputacije, te da se ne suprotstavljaju pritrđenim predajama Božijeg poslanika Muhammeda, s.a.w.s.

2 To su pojedinačne predaje i nisu šire poznate.

Primjeri šazz kira'eta

Bavljenje trgovinom za vrijeme obavljanja hadža

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ
الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِّن قَبْلِهِ لَمِن الضَّالِّينَ

Ne pripisuje vam se u grijeh ako od Gospodara svoga molite da vam pomogne da nešto steknete. A kada pođete sa Arefata, spominjite Allaha kod časnih mjesta, spominjite Njega, jer vam je On ukazao na pravi put, a prije toga ste bili u zabludi. (El-Bekare, 198)

Buharija navodi od Ibn 'Abbasa da su Ukkaz Megana i Zu'l-megaz u pagansko doba bila poznata trgovišta, pa su ljudi smatrali grijehom trgovinu u sezoni hadža tako da je objavljen ajet: *Nije vam grijeh da od Gospodara svoga tražite neko dobro u vrijeme hadža*. Ahmed prenosi od Ebu Umame et-Tejmije, koji kaže: - Rekao sam Ibn 'Umaru: "Mi uzimamo zakupninu, pa je li nam ispravan hadž? On je kazao: "Zar ne činite tawaf oko Ka'be, činite dobro, bacate kamenčiće, brijete glave?!" Odgovorili smo: "Dakako". Na to je Ibn Omer rekao: Allahovom poslaniku, s.a.w.s., došao je čovjek i upitao ga ovo što si ti mene pitao, pa mu on, sallallahu 'lejhi ve sellem, nije odgovorio dok mu nije došao Džibril s ovim ajetom: *Nije vam grijeh da od Gospodara svoga tražite neko dobro*. Isto tako, Ibn Džerir prenosi s lancem od Ebu Saliha, sluga Omerovog, koji je rekao: - Kazao sam: "Vladaru vjernika, da li ste trgovali na hadžu?" On je rekao: "Pa zar su ljudi zarađivali u drugo vrijeme izuzev hadža?" (Ibn Kesir, 1988: 132)

U vezi s čitanjem spomenutog ajeta, osim vjerodostojnog kira'eta, evidentiran je i šarr kira'et koji se prenosi od 'Abdullaha b. Mes'uda, Ibn 'Abbasa i Ibn Zubejra: فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ – *Fadlen min rabbikum fi mewasimi'l-hadždži*. (El-Džessas, 1997: I/423)

O dozvoli trgovine za vrijeme hadža među islamskim učenjacima iskristalizirala su se dva stava:

1. Većina islamskih učenjaka smatra da je dozvoljena trgovina za vrijeme hadža. Svoj stav temelje na sljedećim dokazima:
 - a) navedeni šazz kira'et potvrđuje i objašnjava vjerodostojni kira'et,
 - b) riječi Uzvišenog: لَيْشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ – *Li ješhedu menafi'a lehum* – *Da bi koristi imali*. (El-Hadž, 28) Ovaj ajet nema *hass* - posebno značenje, tj. ne odnosi se samo na određene blagodati, nego ima '*am* - opće značenje, tj. bilo koju vrstu koristi ovog ili budućeg svijeta.
 - c) Uzvišeni veli: وَ أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَ حَرَّمَ الرِّبَا – *We ahallellahu'l-bej'a we*

harramerriba – A Allah je dozvolio trgovinu, a zabranio kamatu. (El-Bekare, 275) Ovim ajetom je dozvoljena trgovina u općem smislu, a nije izuzeta za vrijeme hadža.

d) Povod objave ajeta koji smo prethodno spomenuli.

2. Se'id b. Džubejr i Ebu Muslim el-Asfahani mišljenja su da bavljenje trgovinom za vrijeme hadža nije dozvoljeno. Svoj stav baziraju na sljedećim argumentima:

a) 'Abdulkerim prenosi: "Jedan je čovjek 'Abdullaha b. Mes'uda upitao: 'Ja se bavim iznajmljivanjem, a želim obaviti hadž. Da li mi je to dozvoljeno? Odgovorio je: 'Nije, i nema plemenitosti.'" (El-Džessas, 1997: I/423)

b) Značenje riječi Uzvišenog: *أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ* – *En tebtegu fadlen min rabbikum* - *Ako od Gospodara svoga molite da vam pomogne da nešto steknete*. Ovim se dozvoljava trgovina nakon obavljanja propisa hadža kao što se dozvoljava nakon obavljanja džuma-namaza: *فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ* – *Fe iza qudijetis-salatu fenteširu fi'l-erdi webtegu min fadlillahi* – *A kad se molitva obavi, onda se po zemlji razidite i Allahove blagodati tražite*. (El-Džum'a, 10)

c) Allah je zabranio raspravljanje za vrijeme hadža jer to dovodi do svađe među ljudima. Bavljenje trgovinom može uzrokovati eventualne nesuglasice, pa se preventivno zabranjuje trgovina.

Imam El-Džessas se ne slaže sa ovim stavom rekavši: "Ovo mišljenje je neprihvatljivo, suprotno većini islamskih učenjaka i nije u skladu sa Allahovom Knjigom: *لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ* – *Lejse 'alajkum džunahun en tebtegu fadlan min rabbikum* - *Ne pripisuje vam se u grijeh ako od Gospodara svoga molite da vam pomogne da nešto steknete*. Ajet se odnosi na hadžije i prvenstveno je upućen njima."

Stav većine islamskih učenjaka može se smatrati relevantnijim zbog toga što vjerodostojan kira'et u općem smislu dozvoljava trgovinu, a šazz kira'et u užem smislu upućuje na to. Također, veznik *fa* u nastavku ajeta implicira na dozvolu trgovine.

Nasljeđivanje putem *kelale*

وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُّ

Ako muškarac ili žena ne budu imali ni roditelja ni djeteta, a budu imali brata ili sestru, onda će svako od njih dvoje dobiti – šestinu. (En-Nisa', 12)

Tumačeći izraz *kelala* Ebu Bekr, r.a., je rekao: „Ja ću o tome reći svoje mišljenje, pa ako bude ispravno – to je od Allaha, a ako bude pogrešno – to je od mene i šejtana, a Allah i Njegov Poslanik čisti su od toga. To su oni koji nemaju ni djeteta ni roditelja.“ (Ibn Kesir, 1988: 260)

Među islamskim učenjacima ima ih koji smatraju da *kelala* označava onoga ko nema djeteta, kao što na to upućuje ajet: *A ako neko umre, a ne bude imao djeteta.* (En-Nisa', 176) Problem odredbe o *kelali* bio je nejasan Omeru, r.a., pa je rekao: „Za troje sam želio da nam Allahov poslanik, s.a.w.s., da propise, pa da ih se pridržavamo, i to: o dijelu koji nasljeđuje djed, *kelali*, i o jednoj vrsti kamate.“ Imam Ahmed prenosi od Omera b. el-Hattaba: - “Ni o čemu nisam pitao više Allahovog poslanika, s.a.w.s., nego o *kelali*, tako da je on upro prstom u moja prsa rekavši: ‘Dovoljan ti je ajet *es-Sajf* s kraja sure an-Nisa.’“ (Ibn Kesir, 1988: 334-335)

Pošto je Božiji poslanik Muhammed, s.a.w.s., uputio Omera u razumijevanje ajeta, Omer je zaboravio upitati ga za značenje riječi *es-Sajf*. Ebu Bekr, r.a., u jednoj hutbi je rekao: Ajet koji je objavljen na početku sure *an-Nisa'* o *faraidu*, odnosi se na dijete i oca.

Drugi ajet (En-Nisa', 12) odnosi se na muža, ženu i sestru po majci. A ajet kojim završava sura *en-Nisa'*, odnosi se na braću i sestre po ocu i majci. (En-Nisa', 176)

Ajet kojim se završava sura *El-Enfal* odnosi se na rodbinu, koji su preči jedni drugima po Allahovoj knjizi, a to je rodbina po ocu. (Ibn Kesir, 135)

Kad je riječ o čitanju ovog kur'anskog ajeta *وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ* - *We lehu ehun ew uhtun* evidentirana su dva šazz – neautentična kira'eta, a to su:

1. Sa'd b. Ebi Weqqas je čitao: *وَلَهُ أَخٌ وَأُخْتُ مِنْ أُمَّ* - *We lehu ehun wa uhtun min ummin* – *A budu imali brata i sestru od majke...*
2. Ubajj b. Ka'b je čitao: *وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ مِنْ أُمَّ* - *We lehu ehun ew uhtun min ummin* - *A budu imali brata ili sestru od majke...* (El-Kurtubi, 1996: V/52)

Islamski pravници su saglasni da se izraz *brat* i *sestra* u ovom kur'an-skom ajetu odnose na srodstvo s majčine strane. Komentarišući navedeni ajet, El-Džesas veli: "Nema razilaženja da se ovdje aludira na brata i sestru po majci." (El-Džesas, 1997: V/130)

Islamski učenjaci su saglasni da kod ove vrste nasljeđivanja muškarci i žene nasljeđuju podjednako, shodno kur'an-skom ajetu: *فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ فَتْرَةٍ فَالَّذِينَ هُمْ أَكْثَرُ مِنْكُمْ* – *Fe in kanu aksere min zalike fahum šurakau fissulusi* – *A ako ih bude više, onda zajednički učestvuju u – trećini.* (En-Nisa', 12) El-Džesas kaže: "Nema razilaženja da *braća* i *sestre* s majčine strane participiraju u jednoj trećini. Muški nasljednik nema prednosti nad ženskim." (El-Džesas, 1997: I/196)

Postbračni priček žene nakon smrti muža

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبِّصْنَ أَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

Žene su dužne da čekaju četiri mjeseca i deset dana poslije smrti svojih muževa. I kad one ispune njima propisano vrijeme za čekanje, vi niste odgovorni za ono što one, po zakonu, sa sobom urade, a Allah dobro zna ono što vi radite. (El-Bekare, 234)

Ovo je Božija zapovijed ženama čiji muževi umru da njihovo čekanje traje četiri mjeseca i deset noći. Ova odredba odnosi se podjednako na žene koje su imale seksualni odnos kao i one koje nisu, te o tome postoji konsenzus. Osnov na kome se zasniva obuhvaćanje žena koje nisu stupile u intimni odnos jeste opći smisao ajeta, te hadis koji prenosi imami Ahmed. Ibn Mes'udu je postavljeno pitanje u vezi s čovjekom koji se oženio nekom ženom, pa zatim umro prije nego je s njom stupio u intimni odnos, a nije joj vjenčani dar (mehr) odredio. To pitanje su mu postavili više puta. "Odgovorit ću na osnovu svog mišljenja", kaže on, "pa ako bude ispravno, to je od Allaha, a ako bude pogrešno, to je od mene i šejtana. Allah i Njegov poslanik, s.a.w.s., su čisti od toga. Njoj pripada puni iznos mehra." U drugoj verziji stoji: "Njoj pripadaju odgovarajuća naknada bez umanjenja ili povećanja, te rok čekanja – *'iddat* i nasljedstvo." Ma'kel b. Jaser el-Ešdža'i tada je ustao i rekao: "Čuo sam da je Allahov poslanik, s.a.w.s., tako presudio u slučaju Buru'e b. Wašika", a na to se 'Abdullah jako obradovao! (Ibn Kesir, 1988: 156)

Kad je riječ o čitanju kur'an-skog izraza *عَشْرًا* – *ašren*, zabilježene su sljedeće kira'etske verzije:

1. Većina imama su čitali: *أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا* – *Erbe'ate ašhurin we 'ašren* – *Žene su dužne da čekaju četiri mjeseca i deset dana.*
2. Ibn 'Abbas je čitao: *أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرَ لَيَالٍ* – *Erbe'ate ašhurin we 'ašre lejalin* – *Žene su dužne da čekaju četiri mjeseca i deset noći.* (El-Kurtubi, 1996: III/185)

وروي عن ابن عباس أنه قرأ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرَ لَيَالٍ

Islamski učenjaci su se razišli u tumačenju kur'anskog izraza 'ašren, da li se pod ovim pojmom misli na deset dana i noći, ili samo na deset noći? Na snovu toga, iskristalizirala su se dva stava:

Ibn 'Abbas, el-Ewza'i i Ebu Bekr el-Asme'i smatraju da postbračni priček žene nakon smrti muža traje četiri mjeseca i deset noći. Svoj stav temelje na navedenom šazz kira'etu u kojem se jasno navodi: *وَعَشْرَ لَيَالٍ* – *We 'ašre lejalin - Deset noći.* U prilog spomenutom mišljenju ide i vjerodostojni kira'et gdje je broj 'ašren upotrijebljen u ženskom rodu, tako da se aludira na deset noći.

Većina islamskih učenjaka zauzima stav da postbračni priček žene nakon smrti muža traje četiri mjeseca i deset dana (uključujući noći). Kur'anski izraz 'ašran podrazumijeva deset dana s noćima. Također, broj deset je u ženskom rodu jer se misli na *muddah* - period od jednog dana, a on uključuje i noći. (El-Kurtubi, 1996: III/185)

Ibn Kudame daje prednost mišljenju većine islamskih učenjaka jer Arapi, u većini slučajeva, koriste ženski rod kod brojeva želeći na taj način ukazati na oba roda (muški i ženski). Kao što se Uzvišeni Allah obratio Zekerijau, a.s.:

قَالَ أَيُّنْكَ إِلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا – *Kale ajetuke ella tukallimennase selase lejalin sewijja* – *Znak će ti biti to što tri noći nećeš s ljudima razgovarati, a zdrav ćeš biti.* Ovim ajetom se aludira i na dane. Neko kaže: "Putovali smo deset", misli se na noći i dane. (Ibn Kudame, 1978: XI/46)

Smatramo da je mišljenje većine islamskih učenjaka relevantnije zbog toga što pojam 'ašran sadrži dane i noći. U Kur'anu i predajama Božijeg poslanika Muhammeda, s.a.w.s, upotrebljava se ženski rod, a sadrži i muški, i obrnuto. Allah, dž.š., veli: *ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْرًا* – *Selasete ejjamin illa ramzen* – *Tri dana s ljudima nećeš moći govoriti, osim znakovima.* (Ali 'Imran, 41) Na drugom mjestu stoji: *ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا* – *Selase lejalin sewijja* – *Tri noći nećeš s ljudima razgovarati, a zdrav ćeš biti.* (Merjem, 10) U prvom citiranom ajetu se spominju dani, a misli se i na noći. U drugom kur'anskom ajetu spominju se noći, a podrazumijevaju se i

dani. Međutim, ako se navode u istom kur'anskom ajetu, onda imaju zasebna značenja. Allah, dž.š., kaže: سَبْعَ لَيَالٍ وَ ثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا – *Seb'a lejalin we semanijete ejjamin husumen – Sedam noći i osam dana uza-stopnih.* (El-Hadždž, 7)

Srodstvo po mlijeku

وَأُمَّهَاتِكُمُ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتِكُم مِّن الرِّضَاعَةِ

I pomajke vaše koje su vas dojile, i sestre vaše po mlijeku. (En-Nisa', 23)

Kad je riječ o broju zadavanja usljed kojeg dolazi do srodstva po mlijeku, islamski učenjaci su zauzeli tri stava:

1. Hanefijski i malikijski pravници, imam Ahmad u jednom predanju, što je stav većine islamskih učenjaka, smatraju da srodstvo po mlijeku dolazi usljed malog ili velikog broja zadavanja. Ovo mišljenje se prenosi od Alije, Ibn 'Abbasa i Ibn Omera, r.a. (El-Džessas, 1997: II/178) Svoj stav temelje na sljedećim dokazima:

a) Kur'anski ajet: *I pomajke vaše koje su vas dojile, i sestre vaše po mlijeku.* U ovom ajetu Allah, dž.š., ne spominje razliku između malog i velikog broja zadavanja, tako da veliki ili mali broj zadavanja implicira srodstvo po mlijeku.

b) 'Aiša, r.a., prenosi da je Allahov poslanik, s.a.w.s., rekao: "Zabranjeno je po mlijeku sve što je zabranjeno i po rođenju." (En-Newewi, X/18)

c) Božiji Poslanik, s.a.w.s., je rekao: "Zabranjeno je po mlijeku sve što je zabranjeno i po porijeklu." (En-Newewi, X/21)

2. Imam Ahmed, Ibn ez-Zubejr, Ishaq, Ebu Sevr i Ebu Ubejda mišljenja su da srodstvo po mlijeku dolazi nakon najmanje tri dojenja. Svoj stav temelje na sljedećim dokazima:

a) 'Aiša prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.w.s., rekao: "Ne zabranjuje (tj. ne dolazi do srodstva po mlijeku) jedno ili dva dojenja." (En-Newewi, X/28)

b) Ummu Fadl prenosi da je neki čovjek upitao Allahovog Poslanika, s.a.w.s., da li dolazi do zabrane usljed jednog dojenja, pa je odgovorio: "Ne dolazi do zabrane usljed jednog ili dva dojenja." (En-Newewi, X/29)

Navedene predaje jasno ukazuju da jedno ili dva dojenja ne uzrokuju srodstvo po mlijeku, nego da srodstvo po mlijeku dolazi nakon trećeg dojenja.

3. Pravnici šafijskog mezheba, imam Ahmad u jednom predanju i Ibn Hazm smatraju da srodstvo po mlijeku dolazi nakon pet odvojenih, zasebnih dojenja. Svoj stav baziraju na sljedećim argumentima:

a) ‘Aiša, r.a., je kazala: “Ono što je objavljeno od Kur’ana bilo je deset dojenja, pa su dokinuta sa pet. Allahov poslanik, s.a.w.s., je preselio, a oni su učili iz Kur’ana.” (En-Newewi, X/29) Imam En-Newewi veli: “Derogacija propisa o pet dojenja došla je dosta kasno. Čak je Allahov poslanik, s.a.w.s., preselio, a ljudi su i dalje učili ajet o pet dojenja svrstavajući ga u kur’anske ajete. Do njih nije došla vijest o njegovoj derogaciji zbog kratkoće vremena. Nakon što je došla vijest o derogaciji složili su se da je taj ajet derogiran *nassan* - tekstualnim učenjem, a propis je ostao važeći. Postoje tri vrste derogacije:

- Derogacija tekstualnog učenja ajeta i njegovog propisa kao što je slučaj sa deset dojenja.

- Derogacija tekstualnog učenja ajeta, a ostavljanje propisa kao što je slučaj sa pet dojenja.

- Derogacija propisa, a ostavljanje tekstualnog učenja ajeta kao što je slučaj mnogih ajeta.” (En-Newewi, X/29)

b) ‘Aiša, r.a., je kazala: “Allahov poslanik, s.a.w.s., je Sehl bint Suhejli rekao: ‘Zadoji ga (Salima) sa pet dojenja, pa će ti biti zabranjen tvojim mlijekom.’” (En-Newewi, X/29) Iz spomenutih predaja može se izvesti zaključak da najmanje pet dojenja uzrokuje srodstvo po mlijeku.

Nakon detaljnog iznošenja stavova islamskih pravnika smatramo da je odabrano mišljenje islamskih učenjaka koji uslovljavaju srodstvo po mlijeku sa pet dojenja. Ono što je izazvalo polemiku jeste spomenuti šazz kira’et o pet dojenja. Međutim, predaja ‘Aise, r.a., o slučaju Sehl bint Suhejle otklanja dilemu, jer ova vjerodostojna predaja objašnjava navedene općenite tekstove. U ovom kontekstu, šazz kira’et nije osnovni dokaz na kome se temelji šerijatski propis, nego ima cilj da učvrsti spomenutu vjerodostojnu predaju.

Značenje riječi *Aw kiswatum*

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ
مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ

Allah vas neće kazniti ako se zakunete nenamjerno, ali će vas kazniti ako se zakunete namjerno. Otkup za prekršenu zakletvu je: da deset si-

romaha običnom hranom kojom hranite čeljad svoju nahranite, ili da ih odjenete, ili da roba ropstva oslobodite. A onaj ko ne bude mogao – neka tri dana posti. (El-Maide, 89)

Allah Uzvišeni kaže: ...*ili da ih odjenete*... Šafija, Allah mu se smilovao, kaže: “Ako bi svakom od ovih deset dao nešto za što se može kazati da je odjeća, kao neka košulja ili hlače, ili ogrtač, ili turban, ili veo, bilo bi mu dovoljno (za otkup).“ Malik i Ahmed kažu: „Neophodno je da svakom od ovih deset da odjeću u kojoj može namaz obaviti, ako je muškarac ili žena – prema onom što im odgovara, a Allah najbolje zna.“ Ibn ‘Abbas kaže: „Ogrtač svakom siromahu, ili neki komad platna.“ Mudžahid kaže: “Najmanje je jedno odijelo, a najviše koliko ti hoćeš.“ (Ibn Kesir, 1988)

Kad je riječ o čitanju kur'anskog izraza *ew kiswetuhum*, evidentirane su sljedeće kira'etske verzije:

1. Većina učenjaka u kira'etu je čitala: *أَوْ كَسْوَتْهُمْ* – *Ew kiswetuhum s kasrom* na konsonantu *kaf* aludirajući na odjeću.
2. Sa'id b. al-Musejbib, Ebu 'Abdurrahman i Ibrahim b. en-Neha'i su čitali: *أَوْ كُسْوَتْهُمْ* – *Ew kuswetuhum s dammom* na konsonantu *kaf*.
3. Sa'id b. Džubejr i Muhammed b. es-Semejqa' el-Jemani su čitali: *أَوْ كَأَسْوَتْهُمْ* – *Ew ke uswetihim* od riječi *el-uswetu*. Ebu el-Fath kaže: “Kao da je kazano: ‘Slično onome što je njima dovoljno, tako da je prvi član genitivne veze izostavljen tj. *ili što je dovoljno njima sličnim*.“ (Ibn 'Atijja, 2000: II/230)

وقرأ الجمهور «أو كسوتهم» بكسر الكاف يراد به كسوة الثياب وقرأ سعيد بن المسيب وأبو عبد الرحمن وإبراهيم النخعي «أو كسوتهم» بضم الكاف، وقرأ سعيد بن جبير ومحمد بن السميعة اليماني «أو كأسوتهم» من الأسوة قال أبو الفتح كأنه قال أو مما يكفي مثلهم فهو على حذف المضاف بتقدير أو ككفاية أسوتهم.

Na osnovu prvog autentičnog kira'eta postoje četiri varijante otkupa za prekršenu zakletvu, i to: deset siromaha običnom hranom nahraniti, ili odjenuti ih, ili roba ropstva osloboditi, ili tri dana postiti. Pod izrazom *nahraniti* aludira se na hranu kojom se hrani porodica iskupitelja.

Trećim šazz – neautentičnim kira'etom nude se tri mogućnosti otkupa za prekršenu zakletvu: nahraniti deset siromaha, ili osloboditi roba, ili postiti tri dana. Tako da pojam *ke uswetihim* pojašnjava vrstu hrane kojom se trebaju nahraniti siromasi. Ovim značenjem se ne uslovljava od iskupitelja da nahrani siromahe hranom kojom hrani svoju porodicu, jer obim hrane koju koristi porodica iskupitelja nekada prelazi

mogućnosti siromaha, a nekada je nedovoljna. Naime, od iskupitelja se traži da udovolji potrebi siromaha bez obzira na mogućnost svoje porodice.

Ibn Džinni smatra da je izraz *أَوْ كَأْسُوْتِهِمْ* - *Ew ke uswetihim* izveden od riječi *el-uswetu* – porodica. Postoji mogućnost da je izostavljen prvi član genitivne veze:

أَوْ كَيْفَايَةِ أُسُوْتِهِمْ - *Ew ke kifajeti uswatihim* – ili kao što je dovoljno njihovim porodicama, ili *uswetun* u značenju *kifajetun* – dovoljno. (Ibn Džinni, 1969: I/218)

Šazz kira'etom se ukida jedna od mogućnosti otkupa za prekršenu zakletvu, a to je *el-kisweh* – odijevanje siromaha. S ovim stavom se ne slaže većina islamskih učenjaka, jer je spomenuta varijanta otkupa za prekršenu zakletvu jasno potvrđena Kur'anom: *أَوْ كِسُوْتُهُمْ* - *Ew kiswetuhum*. (Ibn Kudame, 1968: XIII/364)

Na osnovu šarr kira'eta može se izvesti novi propis, a to je da siromahe treba nahraniti shodno njihovoj potrebi, a ne hranom kojom se hrani porodica iskupitelja. U tom slučaju, količina hrane može preći mogućnosti siromaha, što bi bilo pretjerivanje, ili može biti nedovoljna tako da otkup ne bi bio validan.

Zaključak

Komentatori Kur'ana nemaju isto mišljenje o upotrebi šazz – neautentičnih kira'eta u dokazivanju šerijatsko-pravnih propisa. Učenjaci hanefijske i hanbelijske pravne škole dozvoljavaju upotrebu šarr kira'eta pod uslovom da imaju stepen *šuhreta* – popularnosti i reputacije. U osnovi, učenjaci malikijske pravne škole ne prihvataju šarr kira'ete. Međutim, detaljnom analizom može se zaključiti da se jedan dio učenjaka ove pravne škole služi šazz kira'etima u oblikovanju šerijatsko-pravnih normi. Pravnici šafijske škole koriste šazz kira'ete u izvođenju šerijatsko-pravnih propisa pod uslovom da imaju vjerodostojan lanac prenosilaca – *sened*, u suprotnom ne prihvataju ovu vrstu kira'eta.

Smatramo da je relevantnije mišljenje onih učenjaka koji prihvataju šazz kira'ete uz određene uslove kao što su: da nisu oprečni *kijasusu* - analogiji s vjerodostojnim kira'etskim verzijama, da imaju stepen *šuhreta* – popularnosti i reputacije te da se ne suprotstavljaju pritvrđenim predajama Božijeg poslanika Muhammeda, s.a.w.s.

Literatura

1. Ebu Šame, 'A. (1975) *El-Muršidu'l-wadžiz ila 'ulum tete'allequ bi'l-Kitabi'l-aziz*. Bejrut: Daru'l-sadr.
2. El-Džassas, A. B. (1997) *Ahkamu'l-Qur'an*. Bejrut: Daru'l-kitabi'l-'arabijj.
3. El-Qadi, 'A. F. (1981) *El-Qira'at eš-šazze wa tawdžihiha min lugati'l-'arab*. Bejrut: Daru'l-kitabu'l-'arabijj.
4. El-Qurtubi, A. A. (1996) *El-Džami' li ahkami'l-Qur'an*. Kairo: Daru'l-hadis.
5. En-Newewi, M. (bez god. izdanja) *Sahih Muslim s komentarom En-Newewija*, Daru'l-fejha'.
6. Es-Sujuti, Dž. 'A. (bez god. izdanja) *Al-Itqan fi 'ulumi'l-Qur'an*. Kairo: Daru't-turas.
7. Et-Tirmizi, M. (bez god. izdanja) *Al-Gami'u's-sahih*. Bejrut: Daru Ihya'i't-turasi'l-'arebi.
8. Eš-Šafi'i, M. (1990) *El-Umm*. Bejrut: Daru'l-ma'rifa.
9. Halilović, S. (2010) *Kira'eti i njihov značaj u tefsirskoj nauci*. Bihać: Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta, br. 10.
10. Halilović, S. (2005) *Metodologija tumačenja Kur'ana u hanefijskom mezhebu*, sa arapskog preveo Mehmed Kico. Sarajevo: Fakultet islamskih nauka i El-Kalem.
11. Ibn 'Arabi, A. M. (bez god. izdanja) *Ahkamu'l-Qur'an*. Bejrut: Daru'l-ma'rifa.
12. Ibn Džezeri, M. M. (1985) *En-nešr fi qira'ati el-'ašr*. Rijad: Mektebetu'l-me'arif.
13. Ibn Džinni, E. F. (1969) *El-Muhtesib*. Kairo: Muhamed Tewfik Uwejda.
14. Ibn Kesir, D. (1988) *Tefsiru'l-Qur'ani'l-azim*. Kairo: Daru'l-hadis.
15. Ibn Kudame, (1968) *El-Mugni*. Kairo: Mektebu Kahire.
16. Karić, E. (1983) *Utjecaj kira'eta na Fikh-različita normativna tumačenja Kur'ana*. Sarajevo: Zbornik radova FIN-a, Fakultet islamskih nauka, br. 3.
17. Korkut, B. (1987) *Prevod Kur'ana*. Sarajevo: Starješinstvo IZ-e za Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku i Sloveniju.
18. Muftić, T. (1988) *Gramatika arapskog jezika*. Sarajevo: Izdavačka kuća „Ljiljan“.
19. Sabri, 'A. (1997) *Alaru'l-qira'at fi'l-fihi'l-islami*. Rijad: Adwauš-selef.

Safet Husejnović

**THE IMPACT OF SHAZZ INAUTHENTIC QIRA'AT ON THE
EXECUTION OF SHARIAH RULLINGS**

Abstract

Qira'ats are not just strict, patterned forms of reading and writing of the Qur'anic text. On the contrary, qira'ats play an important role in studying the semantics of the Qur'an, its words and expressions. At the level of Islamic law, tafsir and qira'ats have played a decisive role in theoretical concretization of Shariah norms contained in the text of the Qur'an, as well as in the establishment of methodological and legal principles by which their derivation was conducted. The commentators of the Qur'an have been responsible towards qira'ats, in ways that that they examined their authenticity and the mode of transmission very carefully, because not all qira'ats are transferred via mutawātir transmission. Consequently, not all of them can be an expression of the Qur'an by which worship can be performed or an expression that can be uttered in a prayer. Islamic scholars do not have the same opinion on the use of Shazz - inauthentic qira'ats in proving shari'a legal regulations. Most commentators of the Qur'an allow the use of Sazz qira'at provided that: a) they have a degree of shuhr - popularity, reputation, b) they are not in conflict with qiyas-analogy of authentic qira'at variants c) they do not oppose the authentic traditions of the Prophet of Allah Muhammad, saws. This paper aims to present Shazz - inauthentic qira'ats and their impact on the derivation of Shariah law regulations.

Keywords: the Qur'an, qira'at, shazz, regulation, companion, imaam, scholar, saned, suhr, hajj

د. صفوت حسينو فيتش

أثر القراءات الشاذة في استنباط الأحكام الشرعية

الخلاصة

ليست القراءات مجرد أنماط للقراءة الحرفية والجامدة وكتابة النص القرآني فحسب؛ بل هي مصدر مهم في دراسة دلائل القرآن، كلماته وتعبيراته. وعلى المستوى الشرعي يؤدي التفسير والقراءات دورا حاسما في استنباط الأحكام الشرعية الواردة وصياغتها النظرية من النص القرآني وكذلك في وضع المبادئ المنهجية التي تمت عليها بناء الأحكام. وكان مفسرو القرآن الكريم يهتمون كثيرا بتحقيق صحة القراءات وطريقة تواترها، لأن كل القراءات لم تأت برواية متواترة. ولذلك كل قراءة لا يمكن أن تكون صحيحة في العبادة، وفي الصلاة على وجه الخصوص. وليس لدى العلماء المسلمين رأي واحد في استخدام القراءات الشاذة في استنباط الأحكام الشرعية. فمعظم المفسرين يميزون استخدام القراءات الشاذة بشروط: (أ) أن تكون على مستوى شهرة (ب) ألا يكون تناقض بينها وبين القراءات المتواترة (ج) ألا يكون تعارض بينها وبين أحاديث النبي، صلى الله عليه وسلم، المتواترة. ويهدف هذا البحث إلى عرض القراءات الشاذة وتأثيرها في استنباط الأحكام الشرعية.

الكلمات الأساسية: القرآن، القراءات، الشاذ، الصحابي، الحكم، الإمام والعالم، السند، والشهرة، الحج.